

Österbybruk och Dannemora är Films grannar. Här har järnhanteringen traditioner, och nu går den mot sitt slut. Tornet som reser sig till vänster är laven över gruvschaktet. Djupt nere bryts malm i långa gånger som bi a sträcker sig in under Film.

Resmål kan man välja på många sätt. Man kan gå efter underliga Ortsnamn. Man kan t ex ta Film och bara resa dit och se om det händer något där. Sören Larsson gjorde det, och här berättar han i åtta scener vad som hände honom i verklighetens Film.

TEXT: SÖREN LARSSON FOTO: LASSE MODIN

SCEN 1:

Dunder och brak

En novemberdag 1987 befann jag mig helt oväntat på väg mot äventyret i Film. Tanken var att jag skulle komma till platsen som en oförberedd turist, ditlockad av ett besynnerligt namn. Redaktionen hade valt namnet: Film.

En kyrkby i norra Uppland bär detta fantasieggande namn.

Uppdraget var att besöka "Verklighetens Film" som om jag hade fått lust att svänga av från allfarvägen och uppleva något annat än de utprickade turistmålen. Alla platser är egentligen intressanta.

Jag kände mig ungefär som en hjälte i en Vilda Västern-film, en som kommer ridande mot en liten stad på prärien. En sådan stad brukar se ut att slumra. Först när huvudpersonen anländer visar det sig att här finns både skurkar och sköna kvinnor.

"Film" – jag såg några villor bakom skylten. Jag såg idrottsplatsen till höger, och jag såg Ragnar Ekman som snart skulle visa mig till platsen för nattens kriminalitet.

Denna morgon hade Ragnar Ekman varit vaken sedan halv tre. Han brukar stiga

upp så dags, eftersom han är bagare. Det berättade han när jag hade kört fram till honom på idrottsplatsens parkeringsplan, dit han hade kommit på sin promenad.

Solen lyste, stillhet rådde, och det var skönt att turista i Film.

I nästa ögonblick smälde det till som sjutton. Jag hukade mig i förskräckelse och var nära att kasta mig ner på marken och ropa "indians".

Ragnar log stillsamt överseende.

– Var det i gruvan? undrade jag och tittade bort mot den höga laven som vi såg tydligt. Laven är en hög byggnad som står över ett gruvschakt. Det finns gott om gruvschakt här. Dannemora gränsar till Film.

– Nej, det var nog ovan jord. När dom spränger i gruvan brukar det låta som ett dovt muller.

Jag hade hämtat mig och sa att där borta har dom väl tagit sig långt ner. Jo, det djupaste hålet är nog inemot 620 meter.

– Och hur långt hitåt har dom kommit?

– Dom är här under och bort mot kyrkan.

– Är dom här under våra fötter!

Jag morskade upp mig och undrade hur livet kunde vara i Film så här på hösten.

Lugnt, sa Ragnar och kysade mot solen; det var ett

SCENER I VERKLIGHETENS FILM

enastående vackert höstväder.

– Säsongen är ju slut, tillade han.

– Säsongen? Jag sökte i mitt minne. Visst hade jag hört något om Film förut?

– Fotboll, sa Ragnar. Vi har Upplands bästa fotbollslag och spelar i division två. Javisst. Det var förstas i fotbollstabellerna jag hade sett Film.

– Arthur Karlsson och hans söner. Det är dom som har drivit fram föreningen, sa Ragnar.

Men han ville inte vittna om fotbollen. Han pekade mot en låg brun byggnad. Det var brottsplatsen som han pekade på, men det visste han inte.

SCEN 2:

I skurkamas spår

Jag hade ställt bilen utanför byggnaden, dragit till handbromsen och tänkt på scener i överklighetens filmer där hjälten ställer ifrån sig hästen utanför saloonen innan han slår upp dörren. nonchalant ser sig omkring och i en enda blick fångar in både skurken och hjältinnan.

Jag slog upp dörren till Films Sportklubbs kansli och steg in i rummet där nattens brott hade begåtts, fast det visste jag inte då.

I en enda blick fångade jag in diplomerna på väggarna, de stora glänsande silverpokalerna på hyllorna och hjältinnan. Hon stod mitt i rum-

met med famnen full av papper. Radion spelade smäktande lunchmusik. Klockan närmade sig ett.

Jag sa mitt namn och hon sa sitt: Lotta Ohlström.

– Det är lite rörigt, sa hon urskuldande, för det har varit inbrott i natt.

Hon verkade lika samlad som Gary Cooper när indianerna anfaller och fortet brinner. I saklig ton upplyste hon mig om att skurkarna hade slängt omkring lådor och deras innehåll och förstört och att hon hade hållit på hela förmiddagen och lagt saker i ordning.

– En Filmklocka, sa Lotta, en klocka med Filmblem, en vinst i ett lotteri. Den tog dom. Något mer har jag inte upptäckt än.

Hon ställde en nerslagen blomkruka i fönstret.

– Det var här dom tog sig in, sa hon.

Allt hade legat kringslängt på golvet. Men blomman hade klarat sig.

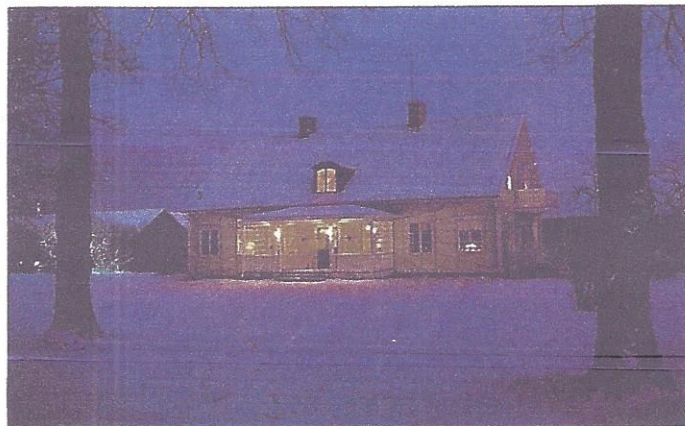
– Sidenblomma, sa hon. Jag är väldigt mycket allergisk.

Efter en stund ilsknade Lotta till. Det gjorde hon när hon började tala om serien.

– Dom har placerat oss så tokigt. Vi spelar i Norrlands-serien. Vi får resa både till Kiruna och Kalix. Bara resorna går på 300 000 extra.

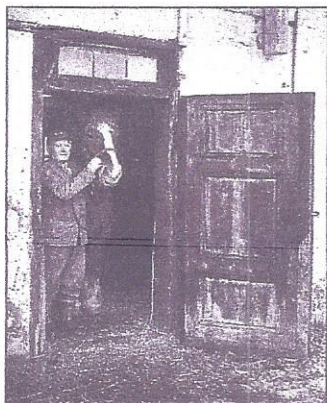
Det är en del av hennes jobb att skaffa pengar. Hon håller kontakt med sponserna och supporterföreningen och mycket annat.

Film i ett nötskal. Det gamla Film med kyrkan och kyrkogården. Det unga Film med barnen och skolan. Mellan dessa byggnader några äldre arbetarbostäder. Vägen går rakt igenom byn. Cyklisten är Sune Gauffin på väg hem efter pimpeffisket. Mellan 1949 och 1970 var han Films lanthandlare. Nu får Filmborna handla i Österbybruk.

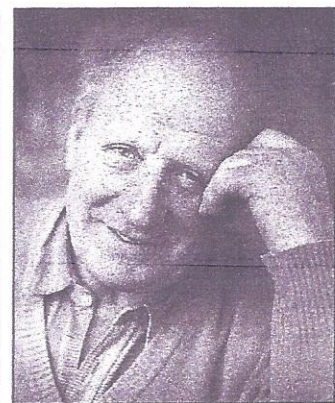

Films gamla prästgård är byggd 1859.

Arthur har huvudrollen

Hur kommer det sig att en så liten plats som Film har ett så stort fotbollslag? frågar besökaren. Det är familjen Karlssons förtjänst, svarar alla. I första hand nämner de Arthur Karlsson, nu 74 år. Han var ordförande i många år. I andra hand nämner de sönerna som på bilden ovan bollar med sin far, fr v Åke, 39 år, forward 1964-81, Staffan, 33 år, back sedan 1972, Gunnar, 36 år, mittfältare sedan 1965 och Kjell, back 1959-73 och ordförande sedan 1978. Deras mor, Karin, har i alla år varit en entusiastisk supporter och följer fortfarande alla matcherna, även bortamatcherna. Men hon behöver inte längre tvätta lagets tröjor. Nu när Arthur har överlåtit både idrottsföreningen och jordbruket åt sönerna ägnar han sina krafter åt att föda upp ardennerhästar.

Hon är stolt över föreningen. Det förstod jag att Ragnar är också. Filmborna är säkert stolta över sitt fotbollslag. Jag undrade vad som ligger bakom framgångarna.

– Andan, sa hon, och ledarna.

Också Lotta talade om familjen Karlsson. Klubbens ordförande heter Karlsson. För närvarande har han förnamnet Kjell. Tidigare var Kjells far ordförande i många år.

– Han heter Arthur, sa jag som började känna mig bekant med Karlssons.

SCEN 3:

En plats för hästar

Jag fortsatte förbi några villor, gamla och nya, och hade rätt vad det var alltsammans framför mig. Jag ställde bilen bredvid en lång rad brevlådor och lät mina ögon panorera som en filmkamera. Till höger såg jag den gamla gråstenskyrkan med kyrkogård och klockstapel.

Jag panorerade vidare mot vänster. Några charmiga små gamla arbetarbostäder som såg obebodda ut och sedan ett tegelstenschabrak, en tvåvånings skola.

Här kunde jag se spåren efter äventyren: kyrkan, skolan, postgången, jordbruket, alla gravarna, vägen, gamla arbetarbostäder. Alltsammans ämnen för doktorsavhandlingar.

Vad tyst det är, tänkte jag när en passerande bils brum hade dött ut. Men vad var det för ljud som hördes som ett dovt brus hela tiden? Gruvan förstås. Ännu ett ämne för en doktorsavhandling: malmen, järnet, valloerna. Men var fanns de levande människorna?

Jag såg inga barn och inga lärare. En stor klocka på skolans vägg visade 13.30. Solen lyste från en nästan molnfri himmel. Ännu en bil passerade och som diltrollade med ett filmtrick kom två människor in i bilden från vänster lugnt promenerande över den stora skolplanen. En kvinna och en flicka. En hund skällde långt borta. Flickan började springa fram till en av skolgårdens gungor.

Två bilar körde förbi. De kändes främmande. Hästar, tänkte jag, hästar skulle passa in här. Jag slogs av en tan-

ke och panorerade mot kyrkan. Där bakom såg jag den gula prästgården. Ytterligare ett boningshus, äldre, och sådana byggnader som hör till ett jordbruk, och där – det var väl det jag trodde – kyrkostallar, i gott skick som om de fortfarande användes.

Ännu en bil fräste förbi i hög fart, och jag gick in på skolgården och träffade Anna i gungan och Elvy Persson, hennes dagmamma, som just som jag kom fram sa att där kommer pappa.

– Tor, ropade hon, hoho.

Han hade stannat sin bil vid ett gult, relativt nybyggt tegelhus intill skolgården.

Anna dansade före på låta fötter.

Vi gick tysta över skolgården. Gruset knastrade under våra fötter. Strax innan vi var framme vid Anna och hennes pappa sa Elvy:

Här är kyrkoherden, prosten våran.

Nu tyckte jag att det mer liknade en teater. In från höger på scenen kom en av Films huvudrollsinnehavare.

– Tor Frylmark, sa han, räckte prostbelevat fram handen och såg på mig som om jag var en ny medlem i Films församling.

– Turist, sa jag.

– Den har jag, sa han, jag är medlem i Svenska Turistföreningen.

SCEN 4:

I prästgården

Han såg inte alls ut som en präst, åtminstone inte som en prost. En ung modern pappa i sportig jacka såg han ut som, och han bjöd hem mig på kaffe i sin vackra gula prästgård, byggd 1858.

– Förut var det där prästgård. Fast huset såg annorlunda ut då. Dom rev det vid sekelskiftet och behöll bara grunden.

Han pekade på det vita bostadshuset bredvid och förklarade att arrendatorn bor där nu. Källaren därunder intresserar riksantikvarien. Den är från medeltiden. Ingen vet riktigt hur gammal den är. Det finns de som tror att det är rester från kung Filmers borg.

– Det finns en lokal sägen om kung Filmers.

– Är det han som har givit namn åt Film?

– Det finns två teorier, en att namnet kommer från Filmers, en att det kommer från fölm, dvs föl, hästar, och att det sedan har ändrats till Film. En plats för hästar alltså. Församlingen finns antecknad i domkapitlet första gången 1306, och där står det Fölm.

Också prosten är stolt över fotbollslaget.

– Det finns väl ingen annan så liten ort som har ett fotbollslag i division två.

Hur kommer det sig att laget är så framgångsrikt?

– Det beror mycket på familjen Karlsson.

– En driftig familj tydligen.

– Ja, och som har skapat en god anda, det är hemligheten tror jag. Det är god stämning i laget.

Han nämnde karlsönernas namn: pappa Arthur, sönerna Kjell, Åke, Gunnar, Staffan.

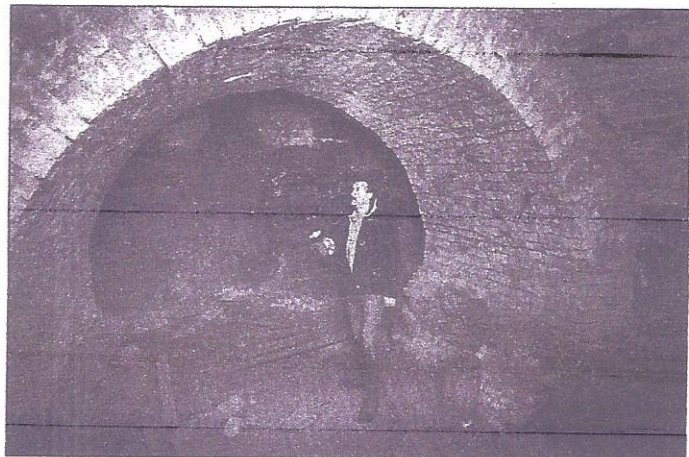
SCEN 5:

Hos sömmerskan

Jag studerade kung Filmers valv och tittade in i kyrkan, där restauration pågick och där ingenting annat än byggnadsställningar kunde uppfattas.

När jag lämnade kyrkan var klockan kvart över tre. Solen var försvunnen. Novemberdimma hade brett ut sig över fälten. Jag tänkte på slaget vid Lützen för nästan på dagen 355 år sedan. Tiden går.

Filmborna är glada och vänliga tyckte jag mig märka. Inte heller är de skrytsamma. Gravstenarna är små.

Arrendator Arne Mattsson i sin källare. Den intresserar riksantikvarien. Den är från medeltiden. Var dotter kung Filmers borg?

Här ligger forna tiders Filmhjältar, tänkte jag. Lundberg, Mattsson, Lindahl, Johansson, Tillman, Hammar, Jäderholm, Gille.

Johan Åberg ligger här också. Han var med Karl den tolfte i Bender och har sin värja hängande bland ställningarna i kyrkan. Det var en riktig hjälte det, men de hann inte adla honom medan han levde, så de adlade hans söner i stället.

Elvy Persson kom just i sin bil, hade varit borta i något ärende tydligen. Vi började prata, och jag fick veta att hon egentligen är sömmerska. Hon har kurser också.

– Det är populärt att sy själv nu.

– Bland damerna ja, det är väl inga herrar?

– Jodå, det är herrar med. Mycket folkdräkter har vi sytt. Vi har sytt över hundra Filmdräkter.

– På kurserna!?

– Ja. Filmdräkten jobbade vi fram själva för 8–9 år sen. Vi letade i Nordiska museet och i gömmorna och fick fram lite material så att vi kunde få ihop en dräkt.

SCEN 6:

Hos drottning Karin

Jag körde genom en allé fram till det som måste vara Arthur Karlssons bostad. Det såg lustigt ut med denna allé ända in på gården. Det är klart att kung Arthur skall ha allé. Fin gammal byggnad, en herrgård, har förstås hört till gruvan en gång i tiden.

► *Övriga roller:*

SÖMMERSKAN Elvy Persson har kurser i konsten att sy. Bland annat lär hon ut hur man syr Films folkdräkt. Dessutom är hon dagmamma, fr n åt Anna, 6 år, prästens dotter.

PRÄSTEN Tor Frylmark var bara 28 år när han blev kyrkoherde i Film. Hustrun heter Astrid och barnen fr v Anna, 6, Daniel, 10 och Maria, 12.

MUSIKERN Ingemar Nordin kom till Film i början på 60-talet som kantor och folkskollärare. Nu är han rektor för Östhammars gymnasium och inte längre kantor.

En hund skällde inne i byggnaden, en katt tryckte på verandan. Drottning Karin öppnade, Arthurs fru.

- Han är kanske hos hästarna, sa hon osäkert och började prata fotboll med mig. Jag frågade hur det har varit att ha en sådan fotbolls-familj.

- Det är ju tur att vi har haft samma intresse.

Vi talade om sönernas spelskicklighet, och hon gav detaljerade besked: Gunnar var teknisk, Åke var snabb, vann skytteligan ett år med 49 mål, och Staffan började inte spela förrän han var sju-tton år.

- Och nu är vi gamla. Jag är snart sjuttio.

Jag tittade på detta skrat-tande ansikte och sa spon-tant att hon såg väldigt flick-aktig ut. Det blir kanske så i en fotbolls-familj. Arthur är 74 fick jag veta.

SCEN 7:

Hos kung Arthur

Jag gick till stallet, öppna-de dörren och såg hästarna, ardennerhästar, elva styc-ken. Så många ardenner-hästar hade jag inte sett på en gång sedan jag var barn. Arthur stod hos en av dem med en hink i handen. Han såg ut att ha avslutat arbetet.

- Du är färdig med hästar-na? sa jag.

- Ja.

- Du stod och pratade med dom?

- Det tycker dom om att man gör. Dom blir harmo-niska då.

- Så många ardenner-hästar, vad har ni dom till?

- Skog. Jag vill ha det som en hobby så har man något att hålla på med. Jag hade sju-tton i somras.

- Vem köper ardenner-hästar nu för tiden?

- Dom som inte vill ha skogen sönderkörd, fast det är klart att det går inte att konkurrera med kalhyggen.

Han presenterade hästar-na för mig: Kajsa, Ettan, Linda, Helly, Gullan, Julana, Fonda...

Jag tog långsamt blicken från hästarna och sneglade på mannen bredvid mig. Grå hårlugg, runda kinder, en 74-årig Tintin, en osannolik figur i verklighetens Film.

- Alla är stolta över fot-bollslaget, sa jag. Alla säger att det är familjen Karlssons förtjänst.

Då skrattade Arthur och sa följande:

- Vi har en sån ryslig tur att våran prost är mycket in-tresserad av fotboll. Han till och med lägger högmässor-na så att han kan se fotboll.

- Hur länge var du ordfö-rande?

- 34 år, och nu är det Kjell. Han är duktig Kjell. Det låter tokigt att säga så om sin egen pojke, men han är duktig.

- Vad är det som har gjort att laget har blivit så bra?

- Jo, det är så att det hela tiden har varit en förfärligt fin anda här. Otroligt. Vi har aldrig haft spelarflykt. Det var en skribent som heter Lund i Upsala Nya Tidning, och jag måste ju sträcka upp honom, för han skrev att vi hade främlingslegion för att dom åkte från Västerfärne-bo, Stockholm och andra platser. Det var våra egna pojkar som hade flyttat men ville spela kvar. Jag sa det åt honom. Det är våra pojkar allihop. Då ska man högakta dom om dom vill åka, sa jag.

Vi lämnade stallet. Jag tit-tade ut i mörkret över fälten och såg lampan i toppen på

laven en bit bort. Bruset från gruvan hördes också här.

- Hur långt härifrån är det?

- Knappt tre kilometer. Dom har fått en nådatid på tre år. Sen är det slut med gruvdriften här.

SCEN 8:

Hos magistern

Jag sa adjö till drottning Karin och kung Arthur och körde tillbaka genom allén och mörkret. Klockan var halv fem när jag kom tillbaka till kyrkan. Nu kom kyrkans fasadbelysning till sin rätt.

Vägarna var ordentligt upplysta med täta lampor. Det såg trevligt ut på kvällen också konstaterade jag och körde fram till en stor modern villa för att stilla min sista nyfikenhet, nyfikenhe-ten på förra kantorn, man-nen med orglarna, Ingemar Nordin.

Han är en kraftnatur ock-så och en hängiven Filmbo. Han kom hit i början på 60-talet som folkskollärare och kantor. Nu är han rektor för gymnasieskolan i Östham-mars kommun. Film hör till den kommunen numera. Han har författat läroböc-ker. Han har medverkat med sin musik i radio och TV. Han ger orgelkonserter. Han är missionsförbundare.

Jag blev kvar hos honom och hans familj hela kvällen och fick veta en kolossal massa om Film och hela trak-ten, och när jag körde hem mot Stockholm var jag upp-fylld av mitt Filmäventyr, och det grämde mig att jag inte skulle kunna berätta på långt när allt som jag hade varit med om och fått veta.

Från det långa innehållsri-

Redaktionen för Tur-rist tar gärna emot tips på ovanliga, roli-ga och udda ortnamn i Sverige. Namn som gör turisterna nyfiken. Att stanna till i Knä-red, Spratleiboda och Julkvällen är ett kul sätt att turista i Sveri-ge. Därför kommer vi på Turist att stanna till när vi får syn på en skojig vägs skylt. Resultatet av våra re-sor kan du läsa om i kommande nummer.

ka samtalet med Ingemar Nordin spar jag allt det som handlar om samhället förr och nu till en annan gång och nöjer mig nu med att berätta en episod som får bli den sista änden i denna be-rättelses röda tråd: fotbolls-andan.

Ingemar har ju haft poj-karna Karlsson som elever i skolan. Gunnar var en över-läggset skicklig spelare redan som skolpojke, och när skol-barnen delade upp sig i två lag måste magistern och Gunnar för rättvisans skull spela i var sitt lag.

Gunnar var inte bara skicklig utan också en pojke som kämpade med stor inle-velse och inte drog sig för att häftigt tackla magistern. Det brukar heta om en del spela-re att de hatar att förlora. Det gällde också Gunnar.

En gång när hans lag låg under med 0-2 hörde magis-tern hur Gunnar kom flåsan-de bakom honom och väste: Aktare grabben så jag inte faller dig.

Sådana är Filmborna sum-merade jag för mig själv när jag hade passerat Österby-bruk och kunde lägga i högsta växeln: kämpastarka, glada och vänliga. □

Idrottsföreningens egen kanslist, Lotta Ohlström, vid sitt skrivbord omgiven av priser och diplom.

Gun-Britt Gunnarsson, lärarinna i Films skola, ringer in klas-sen. Gun-Britt bor också i Film, i det mörka huset längst t h på bilden.